

Är Gud ond?

**”En analys av Jobs bok i relation till utilitarism och
den kristna värdegrunden”**

Marcus Asplund Brattberg

Examensarbete/C-uppsats 15 hp
Religionsvetenskap C

Lärarytbildningen
Höstterminen 2011

Handledare
Jennie Ahlgren

Examinator
Ulf Görman

Abstract

Marcus Asplund Brattberg

Är Gud ond?

En analys av Jobs bok i relation till utilitarism och den kristna värdegrunden

Antal sidor: 35

Abstract

The purpose of this essay is to study the book of Job from the Old Testament, in order to establish the potential evil of God looking at it with the utilitarianism of John Stuart Mill. I will chart the ethical dilemmas that I can find in the book of Job with a hermeneutic method. I am using a qualitative method in order to penetrate deeper into the potential dilemmas that can be found. I am then looking at the ethical dilemmas that can be found from a utilitarian perspective in order to judge the actions of God as right or wrong. In order to define if God is good or evil, I make a definition of evil with help from Christian ethics, exegetics and philosophy. The potential evil of God is in this way defined through utilitarianism and Christian ethics.

I later put the utilitarian values that I've distinguished through a hermeneutic method against the Christian outlook on life that is mentioned in the Swedish national curriculum Lgr11. The hard thing about using the book of Job is that it belongs to the Old Testament, while Christian ethics are usually based on the New Testament. The book of Job is often defined as metaphorical literature, or literature containing a moral message about the trust and faith that every man should have in God.

Sökord: Job, utilitarism, Christian ethics, evil

Postadress	Gatuadress	Telefon	Fax
Högskolan för lärande och kommunikation (HLK) Box 1026 551 11 JÖNKÖPING	Gjuterigatan 5	036-101000	036162585

Innehållsförteckning

Abstract	2
1.0. Inledning	4
1.1. Bakgrund:	4
1.2. Syfte:	4
1.3. Frågeställningar:	5
1.4. Metod:	5
1.4.1. Vetenskaplig utgångspunkt:.....	5
1.5. Avgränsning:	6
1.6. Didaktisk del:	6
2.0. Teoribildning:	7
3.0 Huvuddel:	9
3.1. Definition av begreppet ondska	9
3.2. Definition av kristen etik	12
3.3. John Stuart Mills utilitarism	14
3.5. Hur jag kommer att använda mig av kristen etik	16
3.6. Bakgrund till Job:	18
3.6.1. Litterär genre:	18
3.6.2. Datering:	18
3.6.3. Användning av Job i moralfilosofiska diskurser:	19
4.0. Analys - Etiska dilemman i Job:	20
4.0.1. Kap 1:1 - 22, Job testas:	20
4.0.2. Kap 2:1 - 13, Job drabbas av varbölder:	22
4.0.3. Kap 3:1 - 21: Job förbannar sin födelse:	22
4.0.4. Vännerna Elihu, Bildad, Sofar och Elifas tal:	23
4.0.5. Kap 38:1 - 42:6: Gud uppenbarar sig för Job:	23
4.1. Etiska dilemman:	25
4.2. Etiska dilemman ur ett utilitaristiskt perspektiv	27
4.2.1. Att analysera tortyr:	27
4.2.2. Att analysera människovärdet:.....	28
4.2.3. Att analysera ondska:.....	29
4.3. Didaktisk del: Att ställa de etiska principerna ur Jobs bok emot skolans kristna värdegrund.	32
5.0. Diskussion:	35
5.1. Slutsatser och sammanfattning:	36
5.2. Avslutande reflektioner:	38
6.0. Litteraturförteckning	39
6.1. Källor från Internet	40

1.0. Inledning

1.1. Bakgrund:

I den kristna doktrinen finns en uppfattning om att Gud, den omnipotente skaparen av allting som finns är den goda, älskande fadern till alla människor som finns på denna jord. Men, om man ser på världen slår det de flesta ganska snart att världen inte är en så idyllisk som en värld styrd av en allsmäktig, allvetande och allgod entitet bör vara. Naturkatastrofer, svält, krig, död och liknande finns i alla jordens hörn. Om vi ser till den kristna urkunden Bibeln, kan vi även finna historier som inte stämmer överens med det ideal som kristendomen vill påskina att de representerar. Jag har valt att analysera en av Bibelns mest ifrågasatta texter, nämligen Jobs bok. I denna bok prövas en gudfruktig man vid namn Job för att Gud skall kunna se att han är en rättskaffens man som verkligen tror. Genom att Gud låter en varelse vid namn *Anklagaren*, som oftast ses som kristendomens djävul eller Satan,¹ pröva Job fysiskt och psykiskt skall detta bevisas. Denna bok skall analyseras utifrån ett utilitaristiskt synsätt, och den etiska kontentan skall ställas gentemot kristen etik i en didaktisk del.

1.2. Syfte:

Syftet med detta examensarbete är att försöka finna belägg för den gammaltestamentliga gudens påstådda ondska i Jobs bok ur Gamla Testamentet² utifrån ett utilitaristiskt perspektiv. Det utilitaristiska perspektiv jag tänker använda mig av är John Stuart Mills vilket kommer att beskrivas i en egen del av uppsatsen. Argumentet om Guds ondska bedrivs av bl.a. humanister och ateister. Genom att göra en analys på de etiska principerna ur ett utilitaristiskt perspektiv i Jobs bok skall sedan resultatet ställas emot en definition av ondska som jag skall avhandla.³ Dessa resultat kommer sedan att ställas emot skolans kristna värdegrund i en didaktisk del. Bakom den kristna värdegrunden ligger kristen etik, vilken kommer att definieras i en egen del av uppsatsen. Huvudsakligen kommer ondskan att försöka påvisas genom utilitarism.

¹ Arlebrand, Håkan & Wallin, Kerstin (2001). *Den onde: från forna tiders djävulstro till modern satanism*. Örebro: Libris "Det hebreiska ord som på svenska översätts med anklagare, åklagare eller motståndare är satan." s. 21

² Gill, Robin (red.) (2001). *The Cambridge companion to Christian ethics*. Cambridge: Cambridge Univ. Press. Eftersom jag lägger ett kristet perspektiv på analysen kallar jag Tanakh för Gamla Testamentet. Det finns tvister om vad man skall kalla denna samling böcker för att inte förolämpa judiska utövare genom att försöka förringa deras text. Den hebreiska bibeln anses vara felaktigt då protestanter även räknar in de apokryfa böckerna till denna samling, vilket inte ingår i judarnas originalkanon.

³ Vad som räknas som ont enligt den kristna etiken kan givetvis ifrågasättas när det är Gud som utför handlingarna. Detta faktum kommer att kräva en filosofisk diskussion om Guds omnipotens.

1.3. Frågeställningar:

- Kan Guds påstådda ondska påvisas i Job utifrån ett utilitaristiskt perspektiv?
- Om man jämför detta analysresultat med kristen etik, kan man påvisa Guds onda handlingar?

1.4. Metod:

Denna studie grundar sig på tolkandet av den abrahamitiska gudens potentiellt onda handlingar i Job från *Bibel 2000* utifrån ett utilitaristiskt perspektiv. Att tolka en religions urkund räknas som textanalys vilket är en filologisk metod. Jag tänker använda mig av en *inhållslig idéanalys* så som den beskrivs i *Att förstå religion*.⁴ Jag skall med hjälp av denna metod plocka ut de som jag anser är relevanta att behandla som etiska dilemman.

Den innehållsliga idéanalysen bygger på att analysera en text med avsikt att klargöra dess budskap, innehåll och syfte. Jag skulle kunna ha många syften med att analysera just Job, men jag inriktar mig på att finna partier som indikerar Guds påstådda ondska. Jag vill med denna metod klargöra att idéerna om Guds onda handlingar pålitligt kan valideras ur ett utilitaristiskt perspektiv.

Det är dock aldrig lätt att finna en generell sanning i bibliska texter då dessa tolkas subjektivt. Guds handlingar i Job kan ju ses som symboliska och behöver inte nödvändigtvis tas på stort allvar av judendomens eller kristendomens utövare. Utifrån den konkreta textmassa som finns att tillgå i denna bibliska bok skall jag efter eget huvud tolka, samt använda vissa andra tolkningar som finns att tillgå. Jag kommer även att problematisera med Teodicéproblemet.⁵ Huvudsakligen är detta ett problem inom monoteismen, då det endast finns en gud som målas upp som en allsmäktig, allvetande och god entitet, men ändå existerar ondska i världen.⁶

1.4.1. Vetenskaplig utgångspunkt:

Metoden för denna studie är i grund en sorts hermeneutisk sådan. Genom att läsa de relevanta passagera i Job kommer jag att tolka de bakomliggande etiska dilemman som jag kan upptäcka med hjälp av den innehållsliga idéanalysen.

⁴ Grenholm, Carl-Henric (2006). *Att förstå religion: metoder för teologisk forskning*. Lund: Studentlitteratur.

⁵ "... term införd av Leibniz för problemet om det ondas existens i en värld som antas vara skapad av en Gud som är både god, allvetande och allsmäktig." <http://www.ne.se/lang/teodiceproblemet>.

⁶ Arlebrand & Wallin s. 16.

1.5. Avgränsning:

Jag skulle kunna analysera fler bibliska böcker, men Jobs bok är mer än nog. Denna bok har använts av humanister och ateister länge för att argumentera emot det ologiska i att dyrka en antropomorf gudom som kan ses som ond. Det finns mycket att problematisera i denna bok, och det finns i perfekta etiska dilemman att problematisera med hjälp av utilitarism. Det finns mycket semantiska inslag i Job, om inte hela boken skall ses som en semantisk skapelse, och dessa kan ses som irrelevanta för mitt syfte. Jag anser att analysera Elifas, Bildads och Sofars tal blir irrelevant, eftersom att jag vill analysera det etiska budskapet i Job. Dessa tal kommer dock inte att helt utelämnas i uppsatsen då dessa utgör en stor del av Jobs bok. De kommer att kort tangeras i arbetet.

Jag tänker använda mig av John Stuart Mills utilitarism i denna studie, just för att denna utilitarism anses av mig vara den mest användbara i det sekulära samhälle vi lever i.

Jag tänker använda mig av bl.a. Thomas av Aquinos kristna moralfilosofiska idéer för att denna ger en bred representation av moraliska nyckelregler i kristendomen.

1.6. Didaktisk del:

Eftersom att denna uppsats skrivs på en lärarutbildning bör den ha en didaktisk del. Efter att jag har identifierat och ställt upp Jobs boks etiska dilemman, skall jag ställa dessa värderingar gentemot skolans värdegrund. Skolans värdegrund är skapad utifrån västerländsk humanism och kristen etik, vilket gör det relevant att ställa mitt resultat gentemot värdegrunden.⁷

Givetvis är värdegrunden inte byggd helt och hållet på Jobs bok, men eftersom att den kristna etiken är relativ kan man ha Jobs bok i åtanke. Det finns nog ingen som grundar en skolas moraliska värderingar på Jobs bok, men likväl finns inte den kristna etiken som skall ingå i skolans värdegrund särskilt väl definierad.

⁷ *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011.* (2011). Stockholm: Skolverket.

2.0. Teoribildning:

Eftersom att jag har döpt min uppsats till: ”*Är Gud ond?*”, bör texten rimligtvis behandla den abrahamitiska gudens påstådda ondska på ett eller annat vis. Från början fick jag denna idé eller tanke av Richard Dawkins⁸ bok *Illusionen om Gud/The God Delusion*.⁹ Där finns ett citat som lyder:

Gamla testamentets Gud är antagligen den obehagligaste figuren i hela skönlitteraturen: avundsjuk och stolt över det; en småsint, orättvis, hårdhärtad maktmänniska; en hämndlysten, blodtörstig etnisk rensare; kvinnohatare, homofob, rasist, barnamördare, folkmördare, sonmördare; en sjukdomsspridande, storhetsvansinnig, sadomasochistisk översittare som nyckfullt och illasinnat slår åt höger och vänster.¹⁰

Detta citat skapar en teori om att Gud som nämns i Bibeln skulle vara en väldigt ond och sadistisk entitet. Att vara en orättvis mördare, homofob, rasist osv. skulle enligt en etisk standard ses som väldigt fel då det inte leder till en hållbar utveckling av samhället. Här fortsätter teorin med att introducera det så kallade *Teodicéproblemet*. I de monoteistiska religionerna uppstår problemet att Gud som är omnipotent och godhjärtad ändå har skapat något som är ont. Att skapa människan och sen skapa ondska för att på något vis testa honom/henne är något som kan verka ologiskt. Att Gud har makten att skapa världen precis så som denne vill finns det ingen tvekan om inom teismen, men denne har ändå skapat ondska och lidande.¹¹

Inom kristendomen finns ingen tvekan om att Gud är den goda, älskande fadern som tar hand om sina barn (människan). Eftersom att Gud dock som jag ovan nämnt, potentiellt kan ha skapat ondska i denna värld för att på något sätt testa sina barn, kan man ifrågasätta Guds intention egentligen. Vissa hävdar att människan skapat ondska med hjälp utav sin fria vilja, men om vi antar att Gud skapat världen måste han rimligtvis skapat det som finns i den, och även potentialen till något som kan finnas. Är det så att Gud är som Dawkins hävdar, en sadistisk figur som skapat världen för sitt eget nöje att testa människan? Finns det något syfte för Gud att uppehålla existensen?

⁸ Richard Dawkins (1941-) är en brittisk etolog, evolutionärbiolog samt författare. Han är just nu professor emeritus vid New College, Oxford. Innan dess var han professor vid samma universitet. http://en.wikipedia.org/wiki/Richard_Dawkins

⁹ Dawkins, Richard (2008). *Illusionen om Gud*. Stockholm: Pocketförlaget.

¹⁰ Ibid. (2006, s. 51).

¹¹ Arlebrand & Wallin (2001, s. 16).

Jobs bok har använts för att visa på hur Gud använder ondskan som redskap, istället för att agera motståndare till den. Gud tillåter figuren Anklagaren/Satan att testa tron hos en av sina mest hängivna anhängare, Job.

3.0 Huvuddel:

3.1. Definition av begreppet ondska

Hur skall vi definiera begreppet ondska? Självklart är detta ett relativt begrepp men subjektiva implikationer. Det som är ondska för någon, är inte nödvändigtvis ondska för någon annan. Beroende på i vilken kontext som ondska framträder kan den skifta för vad som klassas som gott eller ont. Det kan t.ex. anses av många religiösa att Guds bruk av ondska inte är omoraliskt, utan tvärtom blir något gott i händerna på denne. Man kan heller inte helt och hållet döma en handling som exklusivt god eller ond då detta implicerar en statisk etik som gäller för alla. Det finns ingen statisk moral som alla människor slaviskt följer då alla människor har olika åsikter. Detta leder till att ondskan i viss utsträckning blir subjektiv och relativ beroende på kontext. Det kan t.ex. anses vara etiskt korrekt med dödsstraff när någon mördar en annan person. Detta är intressant just för att ta någons liv mot dennes vilja ses som omoraliskt när dråpet utförs av en människa för att denne vill det. Det ses dock inte av alla som omoraliskt att utföra dödsstraff då en majoritet väljer att släcka ett liv.

Det är inte lätt att definiera exakt vad ondska innebär då definitionerna är oändliga beroende på vilken filosofisk, politisk, religiös och etisk läggning. Om vi ska ta något konkret till att börja med kan vi se att ondska definieras enligt NE.se som: ”... *önskan att orsaka sina medmänniskor (andligt) lidande...*”.¹² Denna definition kan ifrågasättas då det finns många som anser att det inte bara är andligt/psykiskt lidande som kopplas till ondska. Som jag nämnt ovan kan man anta att ett mord kan ses som ondska då man fysiskt tagit någon annans liv. Detta insinuerar också att det inte endast är lidande som definieras som ondska, utan även att beröva någon ett liv osv. Intressant nog så definieras endast ondska som att vålla sina medmänniskor lidande/smärta, vilket gör det intressant om man adderar den abrahamitiska guden till ekvationen. Man skulle kunna anta att Gud inte är en medmänniska i den mening som vi vanligtvis skulle definiera medmänniska, vilket skulle kunna insinuera att Gud skulle kunna lämnas utanför ekvationen och inte är bunden till ondska så som vi människor är. Intressant nog nämns i definitionen av teodicéproblemet på NE.se att John Stuart Mill, som jag tänker använda mig av i min utilitaristiska analys, ”... *har förkastat tanken att Gud skulle vara i alla avseenden allsmäktig.*”¹³ Detta skulle kunna omdefiniera hela mitt arbete om jag skulle anta att det finns något annat som skapat ondska i världen förutom Gud, och detta skulle även implicera att det inte bara är denne som har någon sorts skaparkraft. Nu utgår jag

¹² http://www.ne.se/sve/ondska?i_h_word=ondska

¹³ <http://www.ne.se/lang/teodiceproblemet>

dock ifrån den kristna principen om att Gud faktiskt är allsmäktig och allvetande då detta nämns ett flertal gånger i Nya testamentet.

Jag har analyserat två böcker som skulle kunna bidra med en definition av vad som egentligen räknas som ondska. Den första jag använt heter *Den Onde*¹⁴ och behandlar historien om uppfattningen av Satan genom tiderna. Eftersom att de flesta teologer och rabbiner jag läst om är överens om att figuren ”Anklagaren” i Jobs bok i själva verket är självaste Satan känns detta som en logisk utgångspunkt. Arlebrand & Wallin¹⁵ skriver om Jobs bok och definierar själv Anklagaren och Satan som synonyma. Ett intressant citat som återfinns redan på första sidan i Arlebrands & Wallins bok lyder: ”*Den onda driften, säger juden, driver världen. Människan skulle inte ha något att kämpa för utan den.*”¹⁶ Det intressanta med denna princip är att ondska paradoxalt nog förvandlas till något som skulle kunna anses vara gott. Att människan har något att kämpa emot, ifrån ondskan, insinuerar att ondskan driver människan att handla gott. Detta kan verka utveckla en god harmoni mellan ondska och godhet, men om det bara skulle existera godhet skulle människan rimligtvis inte behöva kämpa för att komma ifrån ondskan. För att få fram en definition av vad ondska är utifrån det som Arlebrand & Wallin skriver måste vi analysera bilden av Satan.

Här talas det om att Satan är en figur som är bl.a. maktgalen, lockar till omoral, ockuperar människor och förvirrar människors sinnen.¹⁷ Satan leder oundvikligen till religionen satanism. I kristendomen är djävulen starkast, säger Arlebrand & Wallin.¹⁸ Detta leder till att satanismen också ses som en protest mot kristendom och som en fiende till den. Människor som dyrkar Satan ses rimligtvis som avfallingar av kristna då de ljerat sig med den största skurken inom kristen tro. Här talar Arlebrand & Wallin om ritualer, så som: ”*Till och med små barn skall ha offrats vid dessa svarta mässor då barnets strupe skars av i samma stund som instiftelseorden lästes.*”¹⁹ Detta ses som omoraliskt av många människor, vilket leder till att det också definieras som ondska utförd i ondskans tjänst då det är Satan som är figuren som lett människor till att göra detta. Vi kan också läsa om personer som genom historien använt sig av alkohol, grövre droger och lösaktiga sexuella relationer. Detta kan då också räknas till ondska då det är pga. Satan som detta utförs.

¹⁴ Arlebrand & Wallin (2001).

¹⁵ Håkan Arlebrand är gymnasielärare och författare till flertalet böcker om ockultism och satanism. Kerstin Wallin är reporter på Göteborgs-Posten och har belönats för sina religionsreportage. Arlebrand & Wallin (2001).

¹⁶ Ibid. (2001, s. 7).

¹⁷ Ibid. (2001).

¹⁸ Ibid. (2001, s. 8).

¹⁹ Ibid. (2001, s. 8).

Här kan vi se att om vi sätter ondska i en kontext där Satan och kristendomen används som en dikotomi, där det som anses som omoraliskt av kristna också ses som ondska då det är Satan som influerat människor att göra dessa saker.

Om vi ser vidare på en annan definition av ondska vänder vi blicken mot boken *God and the Origin of Evil*.²⁰ I denna bok analyserar Fredrik Lindström²¹ olika gammaltestamentliga texter för att försöka påvisa Guds ondska. Gud är monistisk och måste därför ha skapat både ondska och godhet, det kan inte vara så att någon annan har skapat ondska som är en motståndare till Gud, t.ex. Satan. Lindström diskuterar Guds återkommande grymma handlingar genom Gamla testamentet och försöker bryta ner dem ur ett exegetiskt perspektiv. Det finns många exempel så som Syndafloden, straffen i Egypten, massmordet vid Sinai osv. Det intressanta här blir att om vi applicerar NE.se:s definition av ondska, så skulle vi kunna säga att Gud utelämnas från principen att kunna handla fel. Faktumet att ondskan finns är ändå något som måste ledas tillbaka till Gud om vi ser det utifrån en kristen världsbild, då den allsmäktiga, allvetande entiteten Gud är den enda som skapade världen, vilket också medför att han måste skapat ondska då den återfinns tidigt i Bibeln.

Om jag nu skall komma till en definition som jag kan använda mig av i detta arbete skulle jag säga så här: ondska är en princip som implicerar en omoralisk handling vilket medför lidande, skada eller död mot någon annan varelse. Ondska finns i teorin utan handling, men för att ondska skall inträffa måste den föregås av en handling. Här tar jag också med övriga icke-mänskliga djur som jag tycker, precis som Peter Singer,²² har ett inneboende värde som bör bejakas.

²⁰ Lindström, Fredrik (1983). *God and the origin of evil: a contextual analysis of alleged monistic evidence in the Old Testament*. Diss. Lund : Univ.

²¹ Fredrik Lindström (1953-) är professor och dekanus vid den Teologiska fakulteten vid Lunds universitet. <http://www.ht.lu.se/o.o.i.s?id=21232&p=FredrikLindstrom>

²² Singer, Peter (2002[1996]). *Praktisk etik. 2., [rev. och utök.] uppl.* Stockholm:Thales.

Peter Singer (1946-) är en australiensisk filosof som är professor i bioetik vid Princeton University samt professor vid Centre for Applied Philosophy and Public Ethics vid universitetet i Melbourne.

http://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Singer

3.2. Definition av kristen etik

Ett begrepp som är ett väldigt flyktigt sådant är begreppet ”kristen etik”. Den kristna etiken kan uppfattas som väldigt ambivalent och icke-statisk. En vanligt förekommande metod för att lösa etiska problem utifrån kristendomen, är att leta efter liknande händelser i Bibeln. Om vi ser till t.ex. Lukasevangeliets odödliga citat: ”*Slår någon dig på ena kinden, så vänd också fram den andra. Tar någon ifrån dig manteln, så hindra honom inte från att ta skjortan också.*”²³, kan vi se det som en tumregel för många kristna. Man torkar inte bort blod med blod, man släcker inte eld med eld och man löser inte våld med våld. Att hämnas, kan vi säga, är något som anses strida emot det vi kallar för kristen etik. Men, om vi ser till det Gamla Testamentet där Gud anses enligt Dawkins vara en hämndlysten sådan blir definitionen av kristen etik genast svårare. Om vi skall se till Thomas av Aquinos teologiska princip om att Gud är ofelbar, och att det Gud anser som gott är gott och det denne anser som ont är ont, blir hela principen helt plötsligt något missanpassad. Om vi säger att Gud får hämnas och vi är skapade till dennes avbild med fri vilja, bör vi väl rimligtvis också få hämnas? Nej, säger många och hänvisar till citatet av Jesus från NT. Men Jesus är Gud i en antropomorf form, vilket betyder att Jesus i grund och botten är samma Gud som agerar i GT. Har Gud helt plötsligt ändrat sig och vi bör omvärdera de värderingar om hämnd som kan finnas i GT? Ja, säger många kristna då Jesus uppenbarade det nya förbundet mellan Gud och hans folk.

Det finns en sorts grundpelare i kristen etik enligt många teologer och moralfilosofer. Denna grundpelare nämner bl.a. Bischofberger²⁴ som de tio budorden. Guds tio bud uppenbaras i Andra Mosebok²⁵ och ligger till grund för både den kristna och västerländska etiken enligt Bischofberger.²⁶ Bischofberger är själv kristen och skriver boken ur ett kristet perspektiv för ett katolskt bokförlag bör tilläggas. Men principen verkar vara konsekvent hos de flesta definitioner av kristen etik; de grundar sig på Guds tio bud. Detta för att det verkar vara ett gångbart koncept hos oss människor i denna ”sfär” som vi nu befinner oss i enligt Thomas av Aquino.²⁷

²³ Luk 6:29.

²⁴ Erwin Bischofberger (1936-) är teol. Dr., jesuitpater och professor emeritus i medicinsk etik vid Karolinska Institutet i Stockholm. Bischofberger, Erwin (2010). *Kristen etik i fickformat*. Stockholm: Veritas.

²⁵ 2 Mos 20:1-17.

²⁶ Bischofberger (2010, s. 9).

²⁷ Weisheipl, James A (2005). *Encyclopedia of Religion*. Ed. Lindsay Jones. Vol. 13. 2nd ed. Detroit: Macmillan Reference USA. p. 9160-9165.

Det är även uppenbart att det är svårt att definiera kristen etik utan att tänga antikens filosofer så som Hippokrates, Aristoteles och Sokrates. I den hippokratiska eden som stammar från ca 300-talet f.v.t. förkastar Hippokrates både eutanasi och abort.²⁸ Detta har kristendomen i sin tur tagit till sig i kombination med Guds tio bud, då detta är en princip som följt från judendomen.

²⁸ Bischofberger (2010, s. 19-20).

3.3. John Stuart Mills utilitarism

John Stuart Mill levde mellan år 1806-1873. Han föddes i London, England och dog i Avignon. Hans liv var kantat av akademiska prestationer då han bl.a. läste Sofokles, Euripides, Aristoteles, Platon och Polybius innan han fyllt tolv år.²⁹ Han är en av moralfilosofins stora utilitarister, och hans utilitarism är en väldigt gångbar sådan som brukas än idag av många utilitarister så som Singer och Tännsjö. Mill har blivit influerad av sin far James Stuart Mill och utilitaristen Jeremy Bentham då han under sin uppväxt hade nära kontakt med dem.³⁰

Hans utilitarism grundar sig på att ”*de kvalitativt olika aspekterna som ingår i mänsklig lycka inte kan vägas i förhållande till varandra utifrån en rent kvantitativ måttstock.*”³¹ Detta kan då ses som att det inte endast är alla handlingar är rätt om det påverkar alla människor på ett positivt sätt, utan det måste också grunda sig i vad det är för en sorts handling. Om alla människor t.ex. som Job skulle bli utsatt för bölder över hela kroppen för att kunna bli testade av Gud, kan man ifrågasätta om det är verkligen är en god, utilitaristisk handling i slutändan då den insinuerar smärta och lidande i processen.

Utilitarismen är en etik som är väldigt bred, och har väldigt många riktningar. En brist som kan ses i den är att den också lämnar plats för subjektivitet, vilket gör det svårt att behandla den som statisk och applicerbar på samma sätt i alla situationer. När jag som ovan nämnt kommer att använda mig av Mills utilitarism, rymmer deducerandet av kvaliteten på den utilitaristiska handlingen plats för subjektivitet. Men om vi ska definiera Mills utilitarism på ett någorlunda sätt kan vi se den som följande. Mill var i grund och botten precis som Bentham hedonist och såg att de handlingar som maximerar njutning är de rätta. När vi då ser ett etiskt dilemma genom utilitaristiska glasögon ska vi då också se det som att konsekvenserna av handlingen som är rätt skall maximera njutningen för så många människor som möjligt. Mill såg också endast till behoven av ”medvetna/kännande” varelser, vilket kan utelämna djur och liknande. Vilka djur som skall utelämnas kan man diskutera, då många etiker idag ser till att t.ex. apor och delfiner är medvetna varelser. Ett intressant dilemma som visar på Mills utilitarism är det om ostronet och Haydn. Om ett ostron skulle leva i en miljon år och vara glad under den tiden, men Haydn lever mycket kortare och har mer intensiva njutningsupplevelser är det fortfarande Haydns liv som är att föredra. Det är

²⁹ Appiah, Anthony (2005). *The ethics of identity*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

³⁰ Mill, John Stuart (1998). *Utilitarianism*. Oxford: Oxford University Press.

³¹ Lübecke, Poul, Grøn, Arne, Bengtsson, Jan & Prawitz, Dag (red.) (1988). *Filosoflexikonet: [en uppslagsbok] : [filosofer och filosofiska begrepp från A till Ö]*. Stockholm: Forum.

kvaliteten och inte kvantiteten av njutningen i förhållande till smärta eller obehag som spelar roll. Mill påpekar också att moralen av en handling vilar på de förutsägbara konsekvenserna. Det finns inte så stor risk att någon vet alla konsekvenser av en handling så dessa konsekvenser kan fortsätta i all oändlighet.³² Om jag t.ex. skulle trampa på en myra idag, och det visar sig att den myran skulle gett upphov till en myra som en dag skulle ge botemedlet mot prostatacancer kan vi inte säga att min handling var fel i det avseendet. Jag valde denna utilitarism för att den ger en bred representation av vad gångbar utilitarism egentligen går ut på. Detta kan ses som en sorts preferensutilitarism vilket är en passande sorts utilitarism att applicera på Jobs bok. Det finns andra etiker så som Immanuel Kant, som enligt Mill har en lite mer radikal filosofi, där gråzonerna för moraliska beslut inte riktigt finns att finna. Det finns ingen riktig motivering i Kants avgöranden för vad som är rätt och fel i handlingen som utförs, bara att den är rätt eller fel. Den radikala skillnaden mellan kantiansk etik och Mills utilitarism är att Mill motiverar och filosoferar kring varför en handling är rätt respektive fel. I praktiken ter sig oftast valet av handling på samma sätt hos både kantianer och utilitarister så som Mill, men i teorin annorlunda.³³ Maximeringsprincipen återfinns hos Mill, vilket är ett av de största strävansmålen för en utilitarist. Det finns många invändningar gentemot utilitarism i stort, och Tännsjö nämner att bara för att en handling är rätt följer inte okritiskt därpå att vi bör utföra den, men det innebär inte heller att vi skall låta bli att utföra den.³⁴

Det finns såklart begränsningar i att välja en utilitarism av så många (Mill, Kant, Singer), därför att det inte ger en fullständig spegling av vad en modern utilitarism går ut på. Den utilitarism vi använder idag kan ses som en blandning av pliktetik, dygdetik och maximeringsprincipen.³⁵ Eftersom att alla etiska beslut i ett politiskt korrekt samhälle tar hänsyn till fler faktorer än radikal utilitarism, är det inte gångbart att endast bruka detta. Att använda moraliskt gångbara handlingar är grunden för att skapa ett fungerande samhälle, om vi skall tro Alan Watts.³⁶

Att använda sig av utilitarism anser jag vara relevant då om vi antar att Gud finns, bör dennes regler gälla för alla, dvs. ingen slipper undan. Alla handlingar berör alla människor som finns på ett eller annat sätt, vilket gör att utilitarism kan tas med i resonemanget.

³² Mill (1998).

³³ Ibid. (1998).

³⁴ Tännsjö, Torbjörn (2003[2000]). *Grundbok i normativ etik. 1. uppl.* Stockholm: Thales.

³⁵ Min tolkning.

³⁶ Alan Watts (1915-1973) var en brittisk filosof, författare och retoriker som introducerade österländsk filosofi till väst genom populärlitteratur och föreläsningar. http://en.wikipedia.org/wiki/Alan_Watts
Watts, Alan (1973). *The book on the taboo against knowing who you are.* London: Abacus

3.5. Hur jag kommer att använda mig av kristen etik

Den kristna etiken är väldigt relativ och kan skifta väldigt mycket mellan olika kristendomar. Kennert Orlenius³⁷ skriver om definitionen av kristen etik så som den nämns i skolans värdegrund. Här säger han att den kristna etiken baserar sig på människans förnuft och kärleken. Detta är nycklarna för att människor skall kunna leda ett gott liv med en gångbar moral.

Det kan tyckas vara komplext att använda Thomas av Aquinos etiska värderingar som måttstock, då mycket av hans teologi grundar sig på aristotelisk filosofi. Men genom att använda hans definition av ett gudaväsen kan vi definiera ett möjligt ställningstagande till Jobs bok och samtidigt implementera denna tolkning i en modern syn på kristen etik. Den främsta principen jag tänker använda, är att människan skall använda sitt sunda förnuft. Gud är också ofelbar, så de handlingar Gud tycker är goda är goda, och de handlingar som Gud tycker är av ondo är onda. Detta är en väldigt knepig princip, vilken leder till att alla handlingar som Gud utför är goda, till följd av att Gud är ofelbar. Men, eftersom att det är Anklagaren som utför dessa handlingar med Guds tillåtelse blir historien en helt annan. Genom att gå den här vägen i att väga in etiska principer i den kristna etiken finns det stora möjligheter för tolkning och att försöka sammanställa en någorlunda koherent kristen etik.

Just det thomistiska³⁸ tänket omfattar utöver den princip jag ovan nämnt är naturlighet, vilket i modern debatt angående bl.a. homoäktenskap används flitigt. Att två män eller kvinnor skulle gifta sig med varandra skulle interferera i Guds ”naturliga” ordning, säger man. Detta kallas i modern debatt för ”Adam & Steve”-argumentet. ”*Man was created as Adam and Eve, not Adam and Steve*”.³⁹ Paulus har också använt sig flitigt av det s.k. ”naturlighetsargumentet”. När han använder det är det inte riktigt baserat på just Aristoteles princip, utan mer på att världen är som vi ser den. Detta ger självklart rum för subjektivitet i var och ens tolkning av verkligheten, men generellt anser Paulus att det finns principer för vad som egentligen är naturligt.⁴⁰ Ett exempel på detta är: ”*Lär er inte redan naturen att det är en vanära för mannen att ha långt hår?*”⁴¹

Förnuftet är det verktyg som skall brukas för att kunna deducera vilka handlingar som är etiskt acceptabla. Bristen, eller kanske fördelen i detta antagande är att subjektiviteten i etiken

³⁷ Kennert Orlenius är fil. Dr i pedagogik och jobbar för tillfället vid Högskolan i Skövde.

³⁸ Thomism är en syntes av grekisk filosofi och kristen teologi med många särpräglade drag. <http://www.ne.se/lang/thomism>

³⁹ Murray, David A. B. (red.) (2009). *Homophobias: lust and loathing across time and space*. Durham: Duke University Press.

⁴⁰ Svartvik, Jesper (2007). *Bibeltolkningens bakgator*. Verbum förlag.

⁴¹ 1 Kor 11:14

blir ganska stor. Från ett kristet perspektiv kan man kanske se det som att man utövar sin fria vilja som Gud gett människan, eller så kan man häva att människan bryter mot de regler och påbud som Gud har utformat världen efter från början.

3.6. Bakgrund till Job:

3.6.1. Litterär genre:

Det finns dispyter om vad Job egentligen ska räknas som för litterär genre. De flesta är eniga om att boken tillhör s.k. ”vishetslitteratur”,⁴² närmare bestämt den fornisraelitiska sådan. I boken *Gud och det utvalda folket*⁴³ diskuteras Jobs bok och man tror att denna historia har funnits långt tidigare i främreorientalisk litteratur. Det är en historia om upprättelse och prövning som funnits i fler olika former än bara Jobs bok. Det är en historia som mer eller mindre gått i arv och ändrat form, förmodligen för att ha som ett rättesnöre för gudsfruktan.

3.6.2. Datering:

Det råder oenighet när boken skrevs inom exegetiken. De tre källor jag har tittat på nämner tre olika tidpunkter i historien. Alla är överens om att boken skrevs under andra halvan av det första årtusendet f.v.t. *Gud och det utvalda folket*⁴⁴ hävdar att boken skrevs någonstans mellan år 600 och 300 f.v.t. De hävdar att detta är pga. att det är svårt att försvara en datering som sätts innan år 600 f.v.t. och en som sätts 300 f.v.t. De hävdar också att innehållets karaktär och hebreiska variant av språket placerar med störst likhet boken i just denna tidsperiod.

Den andra källa jag tittat på för att kunna definiera en datering är boken *Den Onde*.⁴⁵ Dateringen i denna bok nämns när Arlebrand & Wallin berör definitionen av Anklagaren i GT. Här säger han att Jobs bok brukar dateras till tiden efter att judarna brutit sig fria från den babyloniska fångenskapen, vilket skulle placera boken runt slutet av 500-talet f.v.t. Här kan vi se en skillnad på båda böcker där de anger olika skäl till varför boken bör dateras till det årtal de hävdar. Man kan se hur osäker dateringen kan bli när man kan hävda både till språk, karaktär och tradition.

Den tredje och den kanske mest självklara källa som bör granskas, är källan där själva Jobs bok finns, nämligen *Bibel 2000*.⁴⁶ Det finns i denna version av Bibeln ett förord till varje bok i både Gamla och Nya testamentet. Förvånansvärt nog finns det ingen datering i detta förord, vilket man kanske skulle kunna tycka vore självklart. Det står endast att: ”*Jobsbokens*

⁴² Eriksson, LarsOlov & Viberg, Åke (red.) (2009). *Gud och det utvalda folket: inledning till Gamla Testamentet*. Stockholm: Verbum.

⁴³ Ibid. (2009)

⁴⁴ Ibid. (2009).

⁴⁵ Arlebrand & Wallin (2001).

⁴⁶ Bibelkommissionen (1999). *Bibel 2000*. Stockholm: Verbum Förlag AB.

*tillkomsttid och författare är obekanta.*⁴⁷ Det står dock liksom i ”Gud och det utvalda folket” att boken tillhör den främreorientaliska vishetslitteraturen.

3.6.3. Användning av Job i moralfilosofiska diskurser:

Jobs bok har länge varit en bok som används emot kristendom och judendom av humanister och ateister. De som ifrågasätter teistisk tro och anser att religiösa människor är orealistiska och tycker att dessa gamla skrifter inte på något sätt kan vara ett rättesnöre för dagens moral, har en tendens att ifrågasätta kristendomens grunder. Om det nu finns en gud som skapat människan till sin egen avbild av oändlig kärlek kan man ifrågasätta varför denne tillåter allt lidande i världen.⁴⁸

Eftersom att Jobs bok egentligen räknas som en rent poetisk text kan man fråga sig om det verkligen är relevant att analysera den utifrån ett etiskt perspektiv. Egentligen berör texten till största del Teodicéproblemet, vilket är ett rent filosofiskt problem i denna text.

⁴⁷ Bibelkommissionen (1999, s. 526).

⁴⁸ Teodicéproblemet.

4.0. Analys - Etiska dilemman i Job:

4.0.1. Kap 1:1 – 22, Job testas:

Vad skall egentligen definieras som ett etiskt dilemma? Ett dilemma är enligt Nationalencyklopedin: ”i traditionell logik namn på vissa typer av slutledningar i vilka en av premisserna består av en disjunktion av två satser.”⁴⁹ Av denna slutsats kan man härleda att ett etiskt dilemma i en enkel definition skulle kunna vara två etiska principer som omfattas av två olika parter, som står emot varandra och skapar en konflikt. Syftet med denna uppsats är att ställa två etiska principer emot varandra utifrån en biblisk text, vilket leder till att denna definition av dilemma är ypperlig.

Det som gör de följande etiska problemen till dilemman är faktumet att Gud kan välja att utföra dessa saker, eller så kan denne helt enkelt låta bli. Att göra eller låta bli att göra blir två disjunktioner som står emot varandra, vilket är definitionen av ett dilemma.

Ett argument för att ett dilemma skapas är att om Gud är omnipotent vet denne rimligtvis utgången av sina handlingar, vilket skulle kunna tyda på att denne skulle kunna låta bli att utföra dessa handlingar om det bara är till för att mätta nyfikenhet.⁵⁰

För att börja kartlägga de etiska dilemman som finns i boken skall jag gå i kronologisk ordning från början av boken till slutet. Detta för att underlätta en läsares egen undersökning av validiteten i min text, och för att för min egen skull hålla ordning på mitt arbete.

Till att börja med beskrivs Job som en ”*oförvitlig och rättrådig man som fruktade Gud och skydde allt ont.*”⁵¹ Job hade 10 barn, 7000 får, 3000 kameler, 500 par oxar och 500 åsneston. Han hade dessutom tjänare som enligt boken var många till antalet. Job offrade brännoffer för sina barn när de hade haft fest då han tänkte att: ”*De kan ju ha syndat och i sina tankar förbannat Gud.*”⁵² Job beskrivs också som den ”*mäktigaste mannen i hela Östlandet.*”⁵³ Utifrån detta kan man härleda att Job var en fantastiskt välbärgad man som genom sin gudsfuktan och sitt hårda arbete på något sätt förtjänat allt detta.⁵⁴ Han bryr sig om sina barn genom att offra åt dem för att rena dem från synd, och han tar uppenbarligen hand om sina djur då han har så många.

⁴⁹ http://www.ne.se/lang/dilemma?i_h_word=etiskt%20dilemma

⁵⁰ Egen fundering.

⁵¹ Job 1:1

⁵² Job 1:5

⁵³ Job 1:3

⁵⁴ Tankarna förs genast till trosrörelsens framgångsteologi, där det klassiska kristna idealet om fattigdom anses vara en vanära mot Gud. Borgehammar, Stephan (1993, s. 90). »*Kyrkor i Sverige.*» – i: *Kyrkans liv. Introduktion till kyrkovetenskapen. 2 omarb. uppl.* Stockholm: Verbum.

I nästa del, efter beskrivningen av själva personen Job utspelar sig en scen som förmodligen utspelar sig i himmelriket.⁵⁵ Gudasönerna⁵⁶ träder fram inför Herren (Gud), och där finns en person som kallas för Anklagaren med. Herren är nyfiken på vart Anklagaren har uppehållit sig under ett visst tidsspänn som inte definieras i texten. Anklagaren säger att han: ”... *vandrat kors och tvärs över jorden.*”⁵⁷ Gud frågar sedan om han har lagt märke till Job, och beskriver honom som han beskrivs i Job 1 – 5 . Anklagaren svarar att han gjort det, och påstår att Job bara är så rättrådig som han är pga. att Gud skyddat honom med alla men tillgängliga och hjälpt honom i alla situationer. Anklagaren påstår att om Gud skulle ta något ifrån Job så skulle han: ”... *förbanna dig rakt i ansiktet.*”⁵⁸ Efter denna passage följer det första dilemmat som kan ifrågasättas om det är etiskt rätt eller inte. Gud ger anklagaren tillåtelse att göra vad han vill med Jobs tillgångar och tillhörigheter, men han får inte röra Job själv. Varför Gud låter Anklagaren göra detta kan givetvis ifrågasättas och analyseras utifrån hur många perspektiv som helst. Att dock testa någon som är så rättrådig och gudfruktig som det bara går kan verka vara en fruktlös företeelse.

I följande passage⁵⁹ kidnappas Jobs åsnor och oxar. Sabeerna⁶⁰ har tagit dem och dödat folket som antagningsvis tog hand om djuren. En tjänare har flytt till Job för att berätta detta. Här dödas förmodligen ett ansevärt antal människor med tanke på att citatet lyder: ”... *och högg ner folket.*”⁶¹ För att Job skall testas dödas alltså många människor.

I de passager som följer⁶² bränns alla får ihjäl som Job äger och även det folk som tog hand om dem. Kaldeerna⁶³ anföll och dödade folket samt tog alla Jobs kameler. Även alla Jobs döttrar och söner dör. De enda som överlever är de fyra tjänare som lyckas fly undan och berätta nyheterna för Job. Här finner vi flera dilemman där många människor dödas för att Gud ska få bevis för att Job är trogen.

Kapitel ett avslutas med att Job river sönder sin mantel och skär av sig sitt hår, sedan står det: ”*Under allt detta syndade inte Job och klandrade inte Gud.*” Här kan man undra varför Job inte ens tycker att Gud är orättvis? Eftersom att Job är en god människa bör han iaf. Fråga sig själv varför Gud väljer att testa honom som denne gör. I och för sig är det inte

⁵⁵ Eriksson & Viberg (2009).

⁵⁶ En vanlig tolkning av vilka gudasönerna är syftar på änglar som tjänar vid Guds tron. Arlebrand & Wallin (2001).

⁵⁷ Job 1:6

⁵⁸ Job 1:11.

⁵⁹ Job 1:13-15.

⁶⁰ ”... den semitiska folkstam som grundade riket Saba.” <http://www.ne.se/lang/sabeer>

⁶¹ Job 1:15.

⁶² Job 1:16-19.

⁶³ ”... fornsemitiskt folk som härskade i Babylonien, framför allt under det nybabyloniska eller *kaldeiska* riket 625–539 f.Kr.” <http://www.ne.se/lang/kaldeer/219608>

heller Gud som utför dessa handlingar, utan Anklagaren som fått tillåtelse att testa Job. Man kan fråga sig hur ”Guds eld slog ner från himlen...”, om det är Anklagaren skall testa Job. Eller hjälper Gud till att testa honom? Har Anklagaren fått andra krafter av Gud?

4.0.2. Kap 2:1 – 13, Job drabbas av varbölder:

Kapitel två inleds med att precis som i första kapitlet beskriva en samling av gudasöner, Anklagaren och Gud som samtalar om Job. Gud visar på att Job fortfarande håller kvar vid sin tro även fast han blivit fråntagen allting han ägde. Anklagaren påstår att: ”*Man kan ge allt man äger för att skydda sig själv.*”⁶⁴ Han säger då till Gud att Job kommer att överge sin tro om han tillåts att röra Job direkt. Gud går med på detta om Anklagaren sparar hans liv.

I passagen Job 2:7 – 10 drabbas Job av varbölder över hela kroppen. Här nämns också Jobs hustru för första gången som inte drabbats av någonting uppenbarligen. Hon anklagar Gud, men Job protesterar och yttrar: ”*Du talar som en dåre. Vi tar emot det goda från Gud, skall vi då inte också ta emot det onda?*”⁶⁵ Här uppstår ett dilemma till där Job påstår att Gud har rätt att drabba människorna med både gott och ont. En diskussion om ondska måste rimligtvis följa på detta påstående, och varför Gud överhuvudtaget skapade dualismen gott/ont.

Kapitel 2 avslutas med att Jobs tre vänner kommer till honom för att sitta med honom i sju dagar och sju nätter. Deras tal innehåller inte så mycket etiska dilemman som kryptiskt tal. Jag tänker inte lägga vikt vid deras tal då de inte är av så stor relevans som annat material i Jobs bok.

4.0.3. Kap 3:1 – 21: Job förbannar sin födelse:

Under detta kapitel uttrycker Job nästan poetiskt sin förbannelse över den dag då han blev född. I slutet av kapitel 1 sägs det att Job inte klandrade Gud och sade inte ett syndigt ord. Jag anser att när Job förbannar dagen han blev född, förbannar han också den gåva som han fick av Gud, nämligen livet. Om Gud anses som allsmäktig och oantastlig⁶⁶ bör han rimligtvis ha en predestinerad anledning till varför han gör så här mot Job, men det framgår inte i boken. Varför han bör ha en predestinerad anledning är för att om Gud är allvetande, vet han rimligtvis allting som har hänt, händer och kommer att hända. Det etiska dilemma som följer denna passage är givetvis kopplat till Teodicéproblemet. Varför skapar Gud en värld full med människor där vissa plågas för att ”mata” Guds ego? Varför testas människan av Gud om han

⁶⁴ Job 2:4.

⁶⁵ Job 2:10.

⁶⁶ Gud påpekas ofta vara oantastlig då denne är den högst uppsatta varelsen.

ändå vet att Job är en rättrådig och gudfruktig man? Dessa är frågor som kan finna plats under det s.k. Teodicéproblemet.

4.0.4. Vännerna Elihu, Bildad, Sofar och Elifas tal:

Hela detta parti av Jobs bok behandlar Jobs beklagan och den hopplöshet han känner inför sin existens. Vännerna tycker att han bör fröjdas då han inte övergivit sin gudstro. Det etiska dilemmat som här ändå uppstår enligt mig är att Job blir psykiskt misshandlad för att någon annan ska få tillfredsställa sitt eget behov. Att Gud tillåter Anklagaren att ta allting ifrån Job kan ses som illa nog, men att han sedan låter Job lida sådana psykiska kval så att han knappt kan hantera det kan tyckas onödigt. Gud misshandlar Job för att mätta sin egen nyfikenhet och sin egocentrism. En paradox skapas än en gång i Guds resonemang då dennes omnipotens rent logiskt sett skulle ge denne vetskapen om Jobs trohet. Om man skulle argumentera för att Job måste gå igenom dessa kval för att Gud predestinerat detta, faller teorin om att Gud är omnipotent då han inte kan ändra på historien.

4.0.5. Kap 38:1 - 42:6: Gud uppenbarar sig för Job:

Gud uppenbarar sig plötsligt i kapitel 38-39. Denne ställer här en massa frågor om vem som har skapat allting. Denne frågar Job om han vet vem som har skapat det ena och det andra, och varför vissa företeelser är som de är. Det är väldigt kryptiskt då det känns som om det inte riktigt har något annat syfte än att vålla Job ännu mer skam då han talat om allt lidande under sina tidigare tal i boken. Dessa två kapitel ser jag mer som ren prosa för att visa Guds visdom och hans skicklighet att beskriva det som ingen annan vet. Jag skulle säga att alla frågor han ställer är rent retoriska i syftet, och är endast till för att Job skall förstå Guds storhet. Denne säger också i slutet av kapitel 39: ”Du som tvistar med den Vældige, rätta mig nu, och svara på detta, du som klandrar Gud!”⁶⁷ Här efter följer ett svar av Job som tyder på hans syn på sig själv som oerhört liten i förhållande till Gud: ”Job svarar Herren: Jag är så liten, vad kan jag svara dig? Jag sätter handen för munnen. Gång på gång har jag talat, nu säger jag inte mer.”⁶⁸ Här ser vi att Job anser att han inte är värdig att tala med sin skapare, vilket är väldigt bisarrt om vi skall se till att Gud är en älskande figur. Skulle denne verkligen skrämman en människa på detta vis som denne gör? Inte nog med Gud låter Anklagaren utsätta Job för en massa hemskheter, utan nu skall denne också stoltsera med sin storhet för

⁶⁷ Job 39: 34-35.

⁶⁸ Job 39: 36-38.

att visa Job hur fel han har haft. C.G. Jung⁶⁹ skriver: ”*Detta är verkligen det enda möjliga svaret för ett vittne vars lemmar ännu genombävas av skräcken för en fullständig förintelse vid den omedelbara anblicken av oändlig skaparkraft.*”⁷⁰

I nästa kapitel fortsätter Gud att fråga Job väldigt många frågor. Den här gången innehåller dock texten lite mer substans, än bara poesi och beskrivande prosa. Rent konkret frågar Gud: ”Vill du sätta min rättvisa i fråga, förklara mig skyldig för att bli frikänd?”⁷¹ Det här kan tolkas som att Gud frågar Job om han skulle vilja bli frikänd från sitt lidande genom att ifrågasätta dennes rättvisa. Att ifrågasätta Gud ansikte mot ansikte kan vi anta är ganska svårt, och Job har trots allt hållit ut så här länge. Vidare förekommer två lite mer obskyra uttalanden från Gud. Denne börjar helt plötsligt att tala om en varelse som kallas Behemot, som betar som en ox och är väldigt mäktig. Gud förklarar aldrig riktigt syftet med denna varelse utan beskriver bara vad denne skapat. Vidare genom kapitel 40-41 beskriver Gud en varelse som denne kallar för Leviatan. Leviatan beskrivs som en gigantisk orm, som förmodligen lever i havet med tanke på hänvisningarna till att ”... *dra upp Leviatan med krok...*”⁷² Han beskrivs som en förfärlig best som får haven att koka, kan spruta eld och förgöra de mäktigaste med vapen av järn och rustningar av brons. Här förklaras inte bara i så fall Guds storhet och skaparkraft, utan man ifrågasätter givetvis ur ett etiskt perspektiv varför Gud överhuvudtaget har skapat denna best. Om syftet med denna best är att hota eller döda människor, kan man ifrågasätta Guds intentioner. Att skapa en värld där allting egentligen styrs av Gud då denne är omnipotent och allgod, bör syfta på att människorna i denna värld ska få möjlighet att leva goda liv. Att Gud behöver skapa någon form av best som har potential att döda människor som är gigantisk, och av någon anledning kan få haven till att koka kan ses som ett illusoriskt trick av Gud, som endast är till för att injaga skräck i människan.

Jobs bok slutar med kapitel 42 där Job erkänner Guds storhet. Job erkänner att Gud är kapabel till att kunna göra allting, att ingenting är omöjligt för denne. Job erkänner att han ångrar sig då han har talat om Gud på ett sätt som han inte förstår, att han har förbannat sitt eget liv och sin egen födelse. Man kan undra varför Gud behöver ta till dessa medel för att testa Jobs tro överhuvudtaget. Om denne är omnipotent bör denne veta att Job kommer att

⁶⁹ Carl Gustav Jung (1875-1961) är en av historiens mest inflytelserika psykologer. Han författade böcker i bl.a. psykologi, psykiatri, konst, litteraturkritik religionsforskning samt naturvetenskap. ⁶⁹ Jung, C. G. (1993). *Valda skrifter. Svar på Job. 2. utg.* Stockholm: Natur och kultur.

⁷⁰ Ibid. s. 20.

⁷¹ Job 40: 3.

⁷² Job 40: 20.

utstå prövningen och ångra sig i slutändan. Då kan man ifrågasätta om hela denna process som Jobs bok iscensätter verkligen är nödvändig från första början. Gud borde ju veta att Anklagaren har fel om Job som är den mest gudfruktiga man på jorden, detta implicerar att Anklagaren skulle kunna inbilla Gud vad som helst om denne inte kan lita helt och fullt på sitt eget omdöme.

Hela boken avslutas med att Job får återupprättelse. Gud anklagar Jobs vänner för att ha talat falskt och tvingar dem att bränna offer för att renas från sina synder. Job skall be för dem och han skall bönhöras. Job får dubbelt av allting han hade innan vilket logiskt sett gör honom dubbelt så mäktig som han var innan, då han redan var den rikaste och mäktigaste mannen i landet. Alla hans vänner, bröder och systrar kommer hem till honom för att äta middag och ge honom tröst för allting som han har utsatts för. Job får tre nya döttrar och sju nya söner, antagningsvis med sin fru som inte blev dödad. Job får även leva i 140 år till och låter alla sina barn ärva honom.

4.1. Etiska dilemman:

Vilka av alla dessa händelser skall nu pekats ut som etiska dilemman? Till att börja med måste vi se till vad som är ett etiskt dilemma. Detta har jag definierat med hjälp av Nationalencyklopedin i början av kapitel 5.⁷³

Till att börja med har den omnipotente entiteten Gud valt att lyssna på en figur som kallas för Anklagaren (Satan). Anklagaren säger att Guds mest rättfärdiga och gudfruktiga människa vid namn Job har allt för mycket. Att Gud har hjälpt Job på varenda steg som han har tagit i sitt liv, och han har allt för mycket i rikedom. Han har en underbar fru, 10 barn, pengar, boskap, tjänare och alla bekvämligheter man kan tänka sig. Han är ingen kunglighet, men han har resurser som i sin tur leder till att han kan göra i princip vad som helst. Anklagaren anser att Job endast är så gudfruktig som han är pga. att Gud är så god mot honom. Därför, mer eller mindre ”utmanar” Anklagaren Gud på att testa Job, och se om han är lika trogen och lojal om han blir fråntagen allt han har. Gud går med på att Anklagaren skall få testa Job, så länge han inte rör honom själv och senare i boken så länge han inte tar hans liv. Här har vi det första etiska dilemman, att utnyttja en person och utsätta honom för både psykisk och fysisk tortyr i syftet att testa hans lojalitet. Nu är det så att fallet blir lite speciellt i och med att Gud är skaparen av allting som finns och styr över allting. Kan man då säga att Gud har rätt att göra vad han vill med sin skapelse? Står denne utanför skapelsens etiska regler?

⁷³ Se s. 15.

Det andra etiska dilemmat som uppstår i boken är att Gud tar livet av väldigt många människor. Denne använder i och för sig andra människor för att döda både boskap, tjänare och Jobs familj. En fundering som här uppstår är om de människor som dödade de andra människorna blir dömda till att hamna i helvetet efter döden? Våldsverkare hamnar enligt Dantes ”Den gudomliga komedin” i den sjunde kretsen av helvetet.⁷⁴ Det som egentligen ifrågasätts här är människovärdet. Enligt en humanistisk princip är alla människor lika mycket värda. Vi är i dagens samhälle ganska överens om att alla människor ska behandlas lika och vara lika inför lagen m.m. I skolans värld finns det likabehandlingsplaner, det finns en skollag där det står hur lärarna skall behandla eleverna, det finns läroplaner som påtalar att alla elever och lärare bör behandlas lika och vi har dokument från FN som talar om hur våra etiska standarder bör definieras. En stor del av dessa dokument talar om för oss att alla bör behandlas lika oavsett vart man kommer ifrån, ras, sexuell läggning osv.⁷⁵

Det stora etiska dilemmat som genomsyrar hela boken är konceptet ondska. Varför skapade Gud ondska överhuvudtaget? Om vi säger att Gud är en omnipotent, allgod entitet som älskar hela sin skapelse kan man fråga sig varför denne skulle få för sig att skapa ondska överhuvudtaget? Ondska är ett paradoxalt begrepp då denna är både upphov till etiska dilemman och är ett etiskt dilemma i sig. Teodicéproblemet går grundläggande ut på varför en allsmäktig Gud skapar ett begrepp som ondska överhuvudtaget. Eftersom människan är skapad till Guds avbild, får vi anta att människan i sig inte har någon egentlig skaparkraft som Gud har. Människan är skapad till en avbild, vilket man skulle kunna definiera som en skugga av Gud själv, precis som en bild på ett kraftverk inte kan fungera som ett egentligt kraftverk. Att Gud också delegerar uppgiften att testa Job till Anklagaren visar på att denne inte riktigt utför alla dessa handlingar själv.

Det tredje dilemmat som skall analyseras är att Gud skapat ondska överhuvudtaget. Detta är det s.k. Teodicéproblemet som egentligen skulle kunna behandlas i en hel bok. Det finns också väldigt många böcker om det här ämnet, men just för mitt syfte kommer det att behandlas relativt lite. Jag anser att detta räknas som ett etiskt dilemma då ondskan är orsaken till att vi kan utföra något som räknas som onda handlingar överhuvudtaget. Jag skulle som sagt kunna skriva en hel bok om bara analysen av Teodicéproblemet ur ett utilitaristiskt perspektiv då det är oerhört omfattande.

De motstridiga handlingarna som gör dessa problem till dilemman är att Gud kan välja att utföra dem eller att låta bli.

⁷⁴ Dante Alighieri (2006). *Den gudomliga komedin*. [Ny utg.] Stockholm: Natur och kultur.

⁷⁵ Lgr 11 (2011).

4.2. Etiska dilemman ur ett utilitaristiskt perspektiv

4.2.1. Att analysera tortyr:

Det första etiska dilemmat som skall analyseras utifrån Mills utilitarism är att tortera någon fysiskt och psykiskt till fördel för sig själv. Här skulle man kunna säga att denna plåga som Job behöver gå igenom är till gagn för andra människor som inte följer Jobs exempel på gudfruktighet. Men, om vi ska se till att alla människor skall vara jämlika så kan man undra hur man kan välja ut en särskild person som skall utsättas för detta. Utifrån de kristna principerna att Gud är allsmäktig och allvetande, kan vi börja med att fråga om Gud visste vad som skulle hända om han satte Job på prov. Mill säger att handlingen som väljs är rätt om de förutsägbara konsekvenserna är godtagbara. Om vi då säger att Gud är allvetande, och vet att Job skulle få upprättelse i slutändan, så kan vi säga att handlingen var korrekt. Men frågan är om fysisk och psykisk tortyr är ett pris som någon människa bör betala för att få upprättelse i slutändan. Job har heller inget val än att bli utsatt för prövningen som Gud och Anklagaren har arrangerat för honom. Han är tvingad till att utstå de prövningar som han utsätts för vilket innebär både fysisk smärta och psykisk smärta, då hans barn dödas och alla hans tillgångar tas ifrån honom. Vi kan anta att han lider stor psykisk smärta då någon som får sina nära mördade och blir fråntagen alla sina resurser, för det verkar rimligt att detta orsakar enorm psykisk stress. Detta är något som bör tas med i uträkningen då både psykisk och fysisk smärta är ett valdigt etiskt dilemma.

Om vi antar att Gud är allsmäktig och allvetande, kan vi fråga oss varför denne utsätter Job för prövningen. I Jobs bok framstår det som att Gud tvekar inför om Job verkligen är så gudfruktig som han verkar. Vi kan också fråga oss om denne försöker bevisa något för Anklagaren i och med att Job är så gudfruktig som han är. Men det verkar som en väldigt drastisk metod att ge Anklagaren fria händer att vålla Job både det ena och det andra missödet. Om vi bryter ner hela problemet till ett utilitaristiskt perspektiv så är grundprincipen att en människa utsätts för smärta för att bevisa något för någon annan. Det är också fler människor som kan se det som att Job föregår med gott exempel, precis som alla troende kristna bör. Men, detta kan vi då jämföra med t.ex. nazisternas olika test på judar för att ta reda på medicinska orsaker och konsekvenser. Göran Collste⁷⁶ skriver om ett test som tyska forskare utförde på judar som togs från koncentrationslägren. Det exemplet som ges

⁷⁶ "Göran Collste är professor i tillämpad etik och föreståndare för Centrum för tillämpad etik vid Linköpings universitet."
Collste, Göran (2002). *Inledning till etiken. 2. uppl.* Lund: Studentlitteratur.

handlar om att man testade hur länge en människa kunde överleva på väldigt höga höjder innan de kvävdes av den tunna luften. Detta kan vi se ledde till resultat som var till gagn för den övriga mänskligheten. Ur ett utilitaristiskt perspektiv skulle vi kunna säga att det var godtagbart att utföra dessa test, då ett liv gavs för att rädda väldigt många andra så det är ganska allmän kunskap att man inte kan överleva på väldigt höga höjder utan att ha med sig syrgas. Detta utfördes av människor på människor, vilket gör att det skiljer sig lite från att Gud vållar en människa skada. Dock kan vi fråga oss om Gud är allvetande, så bör han veta att nazisterna skulle utföra experiment som jag nämnt ovan när han skapade världen. Allvetande bör ju rimligtvis betyda att Gud vet precis allt, vilket också skulle kunna leda oss till att ifrågasätta människans fria vilja. Detta leder oss ändå vidare till att fråga om Jobs prövning verkligen var nödvändig om Gud ändå vet att allt det här i boken skulle hända. Om han visste det, är det predestinerat vilket betyder att Gud redan har bestämt att det skall hända.

Om vi återvänder till Mills utilitarism kan vi se på en utav hans andra principer. Han talade mycket om kvaliteten och kvantiteten av njutningen som kommer från en handlings konsekvenser. Kvaliteten på resultatet av att Job utsätts för detta prov är ändå ganska hög om vi skall väga det emot vad han behöver betala för att få det. En kort tidsperiod av lidande leder till att han lever i 140 år till och får en enorm mängd tillgångar. Detta är både kvantitativt och kvalitativt gott. Prövningen leder även till att Job får 10 nya barn, vilket leder till att det finns personer som faktiskt gagnades av att Job blev prövad. Vi kan dock ifrågasätta om det var värt att döda väldigt många tjänare samt Jobs tidigare barn för att ge upphov till endast 10 nya liv. Kan dessa 10 liv ersätta de liv som togs av Gud? Enligt Mills utilitarism skulle den handlingen som Gud utförde inte vara rätt.

4.2.2. Att analysera människovärdet:

Det andra etiska dilemmat i Jobs bok som dyker upp är de liv som i processen tas. Det sägs i boken att Job har sju söner, tre döttrar och många tjänare. Det sägs inte exakt hur många tjänare han har, men med tanke på hur många djur han har så kan vi anta att tjänarna var ganska många till antalet. Barnen dör i boken, och likaså gör de flesta tjänarna och djuren. Här återkommer vi till Dawkins citat om att Gud är en ”hämndlysten mördare”, då denne faktiskt indirekt mördar en mängd människor och djur. Enligt Mill så läggs ingen vikt vid varelser som inte är medvetna,⁷⁷ vilket leder oss till att vi får anta att djuren inte spelar någon

⁷⁷ Detta kan som tidigare sagts ifrågasättas.

som helst roll. Ett djurs liv kan inte likställas med en människas liv, vilket gör att vi endast får spekulera i de liv som tas från människorna i boken.

Om vi ska se krasst på hur många människoliv som tas, så kan vi lägga ihop sönernas och döttrarnas liv vilka är 10 till antalet. Sen dör tjänarna, vilket vi inte riktigt vet antalet på. Men vi kan med ganska stor sannolikhet se till att det är mer människor som dör än som föds i slutet på boken. Det vi nu måste göra är att analysera värdet på det budskap som är en konsekvens av bokens innehåll. Att ett budskap om lojalitet och gudfruktighet är resultatet av att så många dör är en ifrågasättbar konsekvens. Enligt en kristen princip är människolivet det heligaste som finns. Detta kan vi se i bl.a. Guds tio bud och den kristna etiken överhuvudtaget som grundat sig i bl.a. den Hippokratiska eden.

Som jag tidigare nämnt dödas väldigt många djur i detta test som Job utsätts för. Detta tar vi i denna text inte hänsyn till då Mill inte anser att icke-medvetna varelser har någon känsla för njutning som vi bör ta hänsyn till, till skillnad från t.ex. Peter Singer som insisterar på att allting som medför djur plåga är etiskt inkorrekt.⁷⁸

4.2.3. Att analysera ondska:

Om vi analyserar dualismen av ondska; godhet, så kan vi se att det ena inte skulle kunna existera utan det andra. Om det bara skulle finnas godhet skulle vi inte behöva oroa oss för att utföra onda handlingar då detta inte skulle vara möjligt. Att människan har fått fri vilja och kan handla precis som de vill, medför att det finns en potential till att utföra handlingar som är tvärtemot de goda. Men det stora problemet i detta är att Gud har skapat denna potential till att utföra handlingar som inte stämmer överens med en föredragen etik. Livet skulle kunna ses, precis som Jobs liv, som ett test där Gud testat de som denne anser vara de bästa. Människor testas för att de skall utföra goda handlingar, för att kunna komma till himmelen i slutändan. Detta kan kanske ses som något sorts pris som Gud skänker till de som handlat gott. Men varför kan inte Gud ge alla en plats i himmelen om denne nu skapat alla människor av kärlek? Om vi nu ska se på detta problem ur Mills utilitaristiska perspektiv kan det bli knepigt. Om vi säger att Gud skapade ondska för att det skall finnas en potential till att handla gott. Att handla gott måste vara föredraget till skillnad mot att handla ont i och med att det påverkar flest människor på ett positivt sätt. Ur Mills perspektiv måste vi fråga oss vilka aspekter detta problem skall analyseras ur. Vi måste prata om vad ondska kan medföra för njutning, vi måste fråga oss hur många människor som får ut något gott av att ondska

⁷⁸ Singer (2002).

finns och vi måste fråga oss vilken kvalitet och kvantitet det rör sig om i den potentiella lycka som konceptet skulle medföra.

Att ondska skulle medföra njutning kanske för tankarna direkt till psykopater och liknande då man hävdar att någon faktiskt skulle njuta av att utföra onda handlingar. Visst kan det hävdas att vissa människor genom historien skulle kunna tillskrivas detta egendomliga attribut. Om vi ser till dualismen ondska – godhet så skulle vi kunna säga som jag tidigare nämnt att godhet inte skulle kunna finnas om ondska inte var dess motsats, precis som att det inte skulle kunna finnas ljus utan mörker. Att ondska finns kan ur detta synsätt ses som att godhet är en direkt motsats mot ondska, och därmed medför att om man inte handlar ont handlar man rimligtvis gott. Att ondska existerar blir därmed en direkt konsekvens till att godhet utförs, vilket betyder att ur ett utilitaristiskt synsätt så är ondska etiskt korrekt då den medför att godhet kan finnas, vilket också medför njutning (får vi anta). Vi får ta hänsyn till att vi lever i detta universum där vissa kausala lagar hela tiden följer allting som existerar. Vi skulle kunna spekulera i mer metafysiska banor och analysera hur det skulle kunna vara om Gud hade skapat allting på ett helt annat sätt. Vi kan anta att eftersom Gud är allsmäktig, skulle denne kunna skapa universum på precis vilket sätt som helst. Detta säger oss att Gud skulle kunna skapa ett universum där det enda som existerar är godhet, och inte ondska. I denna värld skulle vi säga att ondska är etiskt inkorrekt då Gud hade ett val att inte skapa ondska, vilket skulle kunna rädda många människor från lidande. Ondska har gett upphov till krig, svält, död osv. Detta kan vara gott i sig om vi ser till att jorden t.ex. skulle vara överbefolkad, för då skulle subtraktionen av mänskligheten kunna ge upphov till högre levnadsstandard för den övriga mänskligheten. Detta skulle i detta fall vända en i princip ond händelse till en god då konsekvenserna är goda. Om vi ser till Mills perspektiv om att en handling måste grunda sig på förutsägbara konsekvenser kan vi säga att krig t.ex. är en etisk inkorrekt handling eftersom att det enda det ger upphov till just då är lidande och död. Att någon vinner eller förlorar ett krig kan vi inte se förrän efteråt. Dock, om Gud är omnipotent och vet vad som kommer hända i ett krig skulle det kanske ses som en god handling att anstifta ett krig.

Här har jag nu tagit upp de flesta etiska problem som jag anser är stora nog att lägga vikt vid i Jobs bok. Det finns potential till att göra en väldigt mycket större analys som jag inte kan få plats med i detta arbete. Allting är relativt beroende på vad man sätter in handlingen och principen i för kontext, men utifrån vad jag ovan har diskuterat ur ett utilitaristiskt perspektiv kan vi säga att det enligt Mill skulle vara felaktigt att Gud plågar Job, det är felaktigt att döda människor för att någon annan skall få njuta av frukten från denna handling,

och det är slutligen etiskt korrekt att Gud skapat ondska då det är förutsättningen för att goda handlingar skall kunna utföras.

4.3. Didaktisk del: Att ställa de etiska principerna ur Jobs bok emot skolans kristna värdegrund.

Det finns väldigt många uppsatser och avhandlingar som berör vad egentligen skolans värdegrund är för någonting. Hur definierar man skolans värdegrund? Eftersom att jag analyserar Jobs bok tänker jag inrikta mig på att försöka ställa de etiska principer som återfinns i denna bok mot den kristna värdegrunden som är del av den svenska skolans värdegrund. I Brynolf et al. diskuteras vad som egentligen har lett till varför den kristna etiken inkluderas i skolans värdegrund när skolverksamheten i grunden skall vara icke-konfessionell.⁷⁹ Brynolf et al. skriver: ”*Den kristna etik som dagens medelålders och äldre svenskar uppfostrats med bygger i hög grad på kärleken till nästan och på det så kallade samvetet.*”⁸⁰ Etiken beskrivs som ett medel som skall leda till att människor skall kunna leda ett gott liv fyllt med positivitet och altruism. Detta anses kunna genomföras genom att förlita sig på kärlek så som den predikas i Nya testamentet. Eftersom att Sverige varit präglad av kristendom under närmare tusen år finns det en bra anledning till att etiken fortfarande har en kristen grund, trots den sekularisering som ägt rum under 1900-talet. Brynolf et al. talar om att den ekumenik som ägt rum mellan protestantism, katolicism och anglikansk kristendom har lett till att en kristen etik utvecklats som kan användas i statliga instanser. Kennert Orlenius betonar att den kristna etiken baserar sig mycket på sunt förnuft, precis som Thomas av Aquino sagt.

Både Lgr11 och Gy11 som är de nya läroplanerna fr.o.m. hösten 2011 säger:

”I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande.”⁸¹

Enligt denna värdegrund säger man att kristen tradition och västerländsk humanism har lagt grund för de fyra admirabla attribut som nämns i citatet ovan, vilka är: rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Nu är då frågan hur vi skulle kunna ställa de etiska dilemman som dyker upp i Jobs bok mot den kristna etik som kan återfinnas i skolans värld. Det svåra med den kristna etiken är att den definieras olika, och frågan är vilken version vi skall ta hänsyn till. Orlenius nämner att den kristna etiken i skolans värld grundar sig på kärlek och förnuft, vilket också kan kopplas till attributen rättskänsla, generositet, tolerans

⁷⁹ Lgr11 (2011, s. 7).

⁸⁰ Brynolf, Margrethe, Carlström, Inge, Svensson, Kjell-Erik & Wersäll, Britt-Louise (2009). *Lärarkets många ansikten. 2. uppl.* Stockholm: Liber. S.82.

⁸¹ Lgr11 (2011, s. 7).; Gy11 (2011, s. 5).

och ansvarstagande. Rättskänsla och ansvarstagande kan kopplas till förnuft, medan generositet och tolerans kan kopplas till kärlek. Elizabeth Lundqvist Jonsson skriver i hennes kandidatuppsats att den kristna etiken idag anses i de flesta politiska debatter kring den kristna etiken i skolan representera grundläggande mänskliga värderingar.⁸² Denna analys är gjord på läroplanerna Lpf94 och Lpo94, men samma koncept om värdegrunden finns skrivet i dessa och Lgr11; Gy11.

Eftersom att den kristna etiken räknas som en religiös etik där det uppenbaras av Jesus hur en människa bör leva sitt liv⁸³, kan vi ifrågasätta varför detta skulle integreras i ett icke-konfessionellt skolsystem. Om vi då ser som ovan att denna etik skulle återspegla grundläggande mänskliga värden kan vi förstå denna normativa användning av den. Knud E. Løgstrup nämner dock att kristen etik inte är unik, utan återfinns i andra etiska teorier.⁸⁴ Detta implicerar att vi lika gärna skulle kunna finna en annan etiskt teori att ersätta kristen etik med istället för att ha denna konfessionella deskription.

Om vi ska se till att Gud definierat den etik som vi bör leva efter, kan vi ifrågasätta hur detta skulle te sig om vi ser till Jobs bok. I denna bok testas en man och utsätts för en massa hemskheter som ur ett utilitaristiskt perspektiv skulle ses som felaktigt. Den kristna etiken är tvetydig, men det finns ett koncept om kärlek och rättvisa i boken då Job testas och återupprättas. Dock handlar inte denna bok om medmänsklig kärlek eller rättvisa, utan testas av en högre instans (Gud). Om en människa skulle testa Job på detta sätt hade det setts som moraliskt avskyvärt, då en människa inte har makten att återupprätta Job på det sätt som Gud kan. De etiska dilemman som jag tidigare i arbetet har kartlagt är att misshandla någon fysiskt och psykiskt för sin egen vinning, att inte respektera människovärdet och ondska överhuvudtaget.

Jobs bok är ingenting som en utilitarist skulle anse vara korrekt på något sätt ur ett mellanmänskligt perspektiv, men man kan säga att principerna som ligger bakom är intressanta. Om vi skulle göra analogin Gud – lärare, Job – elev så skulle man kunna se liknelser. Utilitarism vill jag påstå är en viktig princip i skolan då det gäller för läraren att se till så många elevers behov som möjligt. Att testa elever utgör nästan grunden i skolan, men

⁸² Lundqvist Jonsson, Elizabeth (2007). "Kristen etik och västerländsk humanism" - historiskt förankrade begrepp eller uttryck för en suverän etik? En undersökning kring resonemanget rörande begreppen i förarbetena till läroplanerna Lpo/Lpf94. C-uppsats, Södertörns högskola, Lärarutbildningen. sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:15601/FULLTEXT01

⁸³ ⁸³ Bexell, Göran & Grenholm, Carl-Henric (1997). *Teologisk etik: en introduktion*. [Ny utg.] Stockholm: Verbum. S. 176.

⁸⁴ Løgstrup, Knud E. (1992) *Det etiska kravet*. Göteborg: Daidalos.

detta är inte för att testa eleverna för lärarens egen vinning, utan för att se hur mycket kunskap en elev kan redogöra för.

Människovärdet är någonting som bejakas i skolan då det nämns både i skollagen samt de FN-dokument som är inkluderade i styrdokumentet. I Jobs bok har jag tidigare kommit fram till bejakas inte livets helighet på det sätt som det gör i kristen etik då många människor dödas och inte betyder något särskilt. Att Gud dödar människor i Jobs bok är väldigt ifrågasättbart.

5.0. Diskussion:

Att undersöka en bok som Job öppnar fantastiskt många dörrar till möjligheter i utförande. Det finns många exegeter, pastorer och forskare som använt denna bok i vitt skilda syften. Som jag nämnt i min uppsats används den ofta av ateister och humanister som anser att den kristna etiken inte är en gångbar etik för icke-troende så som humanismen påstås vara. Att analysera Jobs bok utifrån ett utilitaristiskt perspektiv är en vinkel som jag inte exklusivt har sett tidigare. Det svåra i att analysera en sådan bok som Job är att den anses vara prosa, eller vishetslitteratur som inte nödvändigtvis måste betyda att det som står i boken har hänt på riktigt som t.ex. handlingen i Moseböckerna ansetts ha gjort.

Att välja utilitarism överhuvudtaget som etisk infallsvinkel är ett initiativ taget av mig för att kunna använda mig av en något pedagogisk vinkling. Utilitarism anser jag vara en dominerande etisk princip i skolan, då man alltid försöker att hitta en handling/metod som skall vara gångbar för väldigt många personer. Att hitta den optimala handlingen som tillfredsställer flest behov i klassen kan ses som en daglig utmaning för en lärare. Visst behöver man anpassa undervisningen för personer med exceptionella behov, men detta tangeras också utav utilitarismen.

Det finns mycket symbolik i Jobs bok som man inte vet hur man skall tolka detta. Att Gud t.ex. skapat två bestar vid namn Behemot och Leviatan är något som kan vara svårt att inkorporera i en uppsats som grundar sig på etik, om det inte finns någon konkret beskrivning av vad dessa bestar ger för konsekvenser pga. sin existens. Är dessa hemska bestar som på något sätt försöka skada mänskligheten kan det vara ifrågasättbart att dessa skapas av Gud, men annars inte.

Ett problem som jag stött på som gjorde hela analysen lite knepigare var filosofin om att Gud står utanför människans moral. Jung skriver:

Trots sin enbarmliga litenhet och svaghet vet denna människa att hon står ansikte mot ansikte med ett övermänskligt väsen som personligen är ytterst lättstött och att hon därför under alla förhållanden gör bättre i att undertrycka alla kritiska överväganden, för att inte tala om vissa moraliska anspråk som man kan tro sig ha också gentemot en gud.⁸⁵

Det intressanta här är att Jung skriver om hur liten människan är i jämförelse med Gud. Det finns också ett ambivalent förhållande mellan människa – gudom då det kan ses som att

⁸⁵ Jung (1952, s. 20).

människan har ett moraliskt ansvar gentemot människor och sin gud, men Gud har inget moraliskt ansvar gentemot människan.

5.1. Slutsatser och sammanfattning:

Mitt syfte i denna uppsats har varit att påvisa Guds påstådda ondska utifrån ett utilitaristiskt perspektiv. Jag har även i den senare delen av uppsatsen gjort en didaktisk del där jag försökt jämföra de etiska dilemman som förekommer i Jobs bok gentemot skolans kristna värdegrund.

Efter att jag med en hermeneutisk princip läst Jobs bok, tagit in och tolkat de etiska dilemman som kan finnas i boken. Jag har använt John Stuart Mills utilitarism för att ha en klar, definierad utilitarism som kan användas och appliceras utan att utveckla en alltför relativistisk utsvävning.

De stora etiska dilemman som jag funnit i Jobs bok efter mycket läsande är: att tortera någon för att uppnå sina syften, att ta livet av oskyldiga människor utan att respektera människovärdet samt att Gud låter Anklagaren/Satan utföra dessa dåd, vilket ledde mig till Teodicéproblemet. Jag kom fram till att Gud plågade Job för att på något sätt mata sitt eget ego, då denne pga. sin omnipotens egentligen borde veta om att Job skulle klara testet, vare sig allting är predestinerat eller om allvetandet skulle resultera i vetskapen.

Att värdera Guds handlingar efter mänsklig moral blev i denna uppsats ett måste, för om man inte skulle kunna applicera mänsklig moral på Gud så skulle denna uppsats bli rent spekulativ och filosofiskt beskrivande i sin natur. Det skulle inte varit gångbart när utilitarismen skall tillämpas.

Jag kom fram till att tortyr av en oskyldig person för att i slutändan bara lära denne något som respektive redan visste, är ett mer eller mindre storhetsvansinnigt företagande från Guds sida. Ur ett utilitaristiskt perspektiv kom jag fram till att tortyren av en person skulle kunna vara acceptabelt om konsekvenserna skulle bli exceptionellt bra för många andra människor. Jag jämförde detta med Göran Collstes exempel om tyska forskare som under andra världskriget experimenterade på judar för att få undersökningsresultat. Dessa resultat har varit till gagn för människor efteråt, men under tiden kan man verkligen påstå att det var etiskt inkorrekt. Jag kom fram till att rent utilitaristiskt skulle det vara rätt att utföra en sådan här handling under förutsättningen att kvaliteten på konsekvenserna skulle anses vara mer värt än den psykiska och fysiska smärta som personen som torteras utsätts för.

Nästa steg var att analysera människovärdet i Jobs bok. Gud dödar ett väldigt stort antal människor i boken, bara för att Job skall testas på sin tro. Gud tar död på tjänare, större delen

av Jobs familj samt ett stort antal djur. Djuren utelämnas i analysen då Mills utilitarism bara inkluderar de varelser som vi vet är medvetna. Att Gud tar död på detta stora antal människor för att testa en människa för tillfredställelse av en annan varelse (i.e. Gud), så kan man anse att detta är felaktigt. Kan man verkligen döda dessa människor för att sedan ersätta dem med andra människor? Att ersätta människoliv ut ett utilitaristiskt perspektiv skulle rent logiskt sett skulle kunna vara en neutral handling, då det är liv mot liv. Men om vi skall se till Mills utilitarism blir kvaliteten på de människor som blir berövade sina liv försämrade precis innan de dör. Detta för att dessa människor blir berövade på ett liv som egentligen skulle varat längre om Gud inte låtit Anklagaren ta deras liv.

Det sista etiska dilemma jag fann i Jobs bok var ondska överhuvudtaget. Ondska i sig kan tyckas vara fenomenet som ger upphov till etiska dilemman överhuvudtaget, men att Gud skapade ondska gjorde att jag använde mig av Teodicéproblemet. Detta ser jag som ett etiskt dilemma då det handlar om en allgod, allvetande Gud som skapat ondska. Jag påvisade att Gud skapat ondska genom att använda mig av religionsfilosofiska teorier, och dessa påvisade att Gud iaf. skapat ondska, men inte att Gud är ond.

I den didaktiska delen ställde jag de etiska principerna i Jobs bok mot skolans kristna värdegrund för att se om jag kunde påvisa Guds ondska. Jag såg till olika definitioner av den kristna värdegrunden i skolan och kom fram till att de principer som var mest betonade i definitionen av Kennert Orlenius var kärlek och sunt förnuft. När jag sedan jämförde detta med Jobs bok kom jag fram till att förhållandet var ambivalent och inte överensstämde. Skolans kristna värdegrund kan på så vis inte återfinnas i Jobs bok och vice versa.

Ja, Guds ondska kan påvisas i Jobs bok utifrån ett utilitaristiskt perspektiv. Och ja, Jobs bok har ett ambivalent förhållande till skolans kristna värdegrund.

5.2. Avslutande reflektioner:

Jag anser att det kan vara svårt överhuvudtaget att inkorporera gammaltestamentlig litteratur med en kristen värdegrund som har definierats av nytestamentlig litteratur, och främst Jesu lära från de fyra evangelierna. Det finns heller ingen nödvändighet att inkorporera gammaltestamentlig etik i modern kristen etik då man oftast använder det s.k. sunnda förnuftet som Thomas av Aquino förespråkar, samt budskapet om kärlek från Matteus- och Markusevangeliet.

Det kan också tyckas vara bristfälligt att använda sig av Jobs bok för att påvisa Guds ondska, men syftet med denna uppsats var bara att påvisa den i Job. Bara för att jag påvisat ondskan hos Gud i Jobs bok kan det inte ge en fullständig rättvisa till bilden av den gammaltestamentliga guden som bl.a. Dawkins har målat upp. Detta kräver undersökning av samtliga gammaltestamentliga böcker för att kunna styrka det citat jag i början av min uppsats.

Att använda sig av en kristen etik är väldigt svårt då det finns så många olika definitioner beroende på vilken moralfilosof, teolog eller exeget man ser till. Det var svårt att finna någon sorts koherent kristen etik som man kunde använda sig av. De principer jag fann användbara var dock Thomas av Aquinos princip av sunt förnuft samt kärleksprincipen. Att använda sig av Paulus naturlighetsargument skulle kunna vara ett alternativ, men det gavs inte riktigt utrymme för att använda sig av detta i Jobs bok.

Denna uppsats skulle ha kunnat göras på väldigt många olika sätt. Man skulle ha kunnat använda en oändligt annorlunda uppsättning litteratur, eller använda ett annat etiskt perspektiv att analysera de etiska dilemman som återfinns i Jobs bok.

Jobs bok är inte direkt en bok som används i normativ etik på något sätt, utan används mer som Eriksson & Viberg skriver dvs. som vishetslitteratur. Det känns som att Job mer eller mindre vill vara en bok som bara skall vara kryptisk och förvirrande för läsare som försöker kartlägga gudomen på något vis. Gud verkar vara grym hela boken, men i slutet återupprättas Job vilket visar på att det ändå finns någon godhet i Gud. Sen kan man fråga sig om det finns någon verklig godhet i denna återupprättelsehandling då Gud var orsaken till att den behövdes överhuvudtaget.

6.0. Litteraturförteckning

- Appiah, Anthony (2005). *The ethics of identity*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Arlebrand, Håkan & Wallin, Kerstin (2001). *Den onde: från forna tiders djävulstro till modern satanism*. Örebro: Libris.
- Bexell, Göran & Grenholm, Carl-Henric (1997). *Teologisk etik: en introduktion*. [Ny utg.] Stockholm: Verbum.
- Bibelkommissionen (1999). *Bibel 2000*. Stockholm: Verbum Förlag AB.
- Bischofberger, Erwin (2010). *Kristen etik i fickformat*. Stockholm: Veritas.
- Borgehammar, Stephan (1993). »Kyrkor i Sverige.» – i: *Kyrkans liv. Introduktion till kyrkovetenskapen. 2 omarb. uppl.* Stockholm: Verbum.
- Brynnolf, Margrethe, Carlström, Inge, Svensson, Kjell-Erik & Wersäll, Britt-Louise (2009). *Lärarkretsens många ansikten. 2. uppl.* Stockholm: Liber.
- Collste, Göran (2002). *Inledning till etiken. 2. uppl.* Lund: Studentlitteratur.
- Dante Alighieri (2006). *Den gudomliga komedin*. [Ny utg.] Stockholm: Natur och kultur.
- Dawkins, Richard (2008). *Illusionen om Gud*. Stockholm: Pocketförlaget.
- Eriksson, LarsOlov & Viberg, Åke (red.) (2009). *Gud och det utvalda folket: inledning till Gamla Testamentet*. Stockholm: Verbum.
- Gill, Robin (red.) (2001). *The Cambridge companion to Christian ethics*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Grenholm, Carl-Henric (2006). *Att förstå religion: metoder för teologisk forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Jung, C. G. (1993). *Valda skrifter. Svar på Job. 2. utg.* Stockholm: Natur och kultur.
- Lindström, Fredrik (1983). *God and the origin of evil: a contextual analysis of alleged monistic evidence in the Old Testament*. Diss. Lund : Univ.
- Lübcke, Poul, Grøn, Arne, Bengtsson, Jan & Prawitz, Dag (red.) (1988). *Filosoflexikonet: [en uppslagsbok] : [filosofer och filosofiska begrepp från A till Ö]*. Stockholm: Forum.
- Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011. (2011). Stockholm: Skolverket.
- Løgstrup, Knud E. (1992) *Det etiska kravet*. Göteborg: Daidalos.
- Mill, John Stuart (1998). *Utilitarianism*. Oxford: Oxford University Press.
- Murray, David A. B. (red.) (2009). *Homophobias: lust and loathing across time and space*. Durham: Duke University Press.
- Singer, Peter (2002[1996]). *Praktisk etik. 2., [rev. och utök.] uppl.* Stockholm:Thales.

Svartvik, Jesper (2007). *Bibeltolkningens bakgator*. Verbum förlag.
Tännsjö, Torbjörn (2003[2000]). *Grundbok i normativ etik. 1. uppl.* Stockholm: Thales.
Watts, Alan (1973). *The book on the taboo against knowing who you are*. London:
Abacus

6.1. Källor från Internet

dilemma. <http://www.ne.se/lang/dilemma>, Nationalencyklopedin, hämtad 2011-11-06.
kaldéer. <http://www.ne.se/lang/kaldeer/219608>, Nationalencyklopedin, hämtad 2011-12-12.
ondska. <http://www.ne.se/sve/ondska>, Nationalencyklopedin, hämtad 2011-11-22.
sabéer. <http://www.ne.se/lang/sabeer>, Nationalencyklopedin, hämtad 2011-12-23.
teodicéproblemet. <http://www.ne.se/lang/teodiceproblemet>, Nationalencyklopedin, hämtad 2011-12-23.
Thomism. <http://www.ne.se/lang/thomism>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-01-17.
Lundkvist Jonsson, Elizabeth (2007). *"Kristen etik och västerländsk humanism" - historiskt förankrade begrepp eller uttryck för en suverän etik? En undersökning kring resonemanget rörande begreppen i förarbetena till läroplanerna Lpo/Lpf 94*. C-uppsats, Södertörns högskola, Lärarutbildningen.
sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:15601/FULLTEXT01 2011-11-16
Weisheipl. James A (2005). *Encyclopedia of Religion*. Ed. Lindsay Jones. Vol. 13. 2nd ed. Detroit: Macmillan Reference USA. p. 9160-9165. 2011-11-20
Alan Watts. http://en.wikipedia.org/wiki/Alan_Watts, Wikipedia, hämtad 2012-01-02.
Peter Singer. http://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Singer Wikipedia, hämtad 2012-01-02.
Richard Dawkins. http://en.wikipedia.org/wiki/Richard_Dawkins Wikipedia, hämtad 2012-01-02.